

Попад'їна М. В.,
здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Поліщук М. Г.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Безпліддя у шлюбі стало великою медико-соціальною проблемою сучасності. В той же час як раз саме проблема безпліддя найбільшою мірою піддається корекції завдяки успіхам репродуктивної медицини та розвитку допоміжних репродуктивних технологій (далі як – ДРТ) [4, с. 91]. Розглянемо законодавчу базу в Україні цієї проблеми.

Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» від 09.09.2013 № 787 містить наступне визначення ДРТ: «Допоміжні репродуктивні технології – методики лікування безпліддя, за яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення і розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнтки здійснюються в умовах «in vitro». Одним із видів ДРТ є сурогатне материнство.

З набранням чинності нового Сімейного кодексу України (в статті 123 якого закріплено, що у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя), почалася епоха сурогатного материнства в Україні [2, с. 62].

Крім того, правову базу застосування методики сурогатного материнства в Україні становлять:

– положення Цивільного кодексу України від 16.01.2003 № 435-IV (зокрема, ч. 7 ст. 281), що – «Повнолітні жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством»;

– стаття 48 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-XI;

– Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» від 09.09.2013 № 787;

– Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил реєстрації актів громадянського стану в Україні» від 18.10.2000 р. № 52/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України за № 719/4940.

Проте в Україні законодавчо не визначено поняття сурогатного материнства, не прописані права та обов'язки сторін, відсутні вимоги щодо укладання договору сурогатного материнства, не визначені порядок дій договірних сторін у разі виникнення непередбачених ситуацій та відповідальність у разі порушення договору. Українське законодавство у сфері правового регулювання сурогатного материнства не відповідає потребам практики [3, с. 26].

Отже, існує потреба удосконалення законодавчого регулювання відносин щодо договору сурогатного материнства. Існують різні визначення поняття сурогатне материнство з медичної і з правової точки зору. Так, у медицині сурогатне материнство позначає метод, при якому ембріон, отриманий після запліднення «in vitro» (тобто «в пробірці») за участю статевих клітин подружжя – (біологічних батьків майбутньої дитини), імплантується іншій жінці (сурогатній матері) для виношування плоду та народження дитини [10, с. 58].

На думку представників Української асоціації репродуктивної медицини, сурогатне материнство – метод лікування безпліддя, при якому ембріон, отриманий від генетичних батьків, переноситься у порожнину матки іншої жінки [5, с. 257].

Існує і таке визначення: з медичної точки зору, сурогатне материнство – це запліднення яйцеклітини штучним методом з наступним поміщенням ембріона, отриманого від генетичних батьків, в порожнину матки іншої жінки – сурогатної матері [6, с. 75].

Але в цих визначеннях, у ланцюжку, генетичний матеріал біологічних батьків, ембріон – сурогатна мати не вказано, що в деяких випадках для запліднення сурогатної матері використовують генетичний матеріал одного із батьків і донора. Важливо зазначити, що сучасне сурогатне материнство є методом, який має виконуватися тільки за медичними показниками та ні в якому разі не може застосовуватися через «соціальне безпліддя», тобто небажання здорової жінки виношувати свою дитину [10, с. 60].

А як з правової точки зору? Взагалі під сурогатним материнством розуміють запліднення жінки шляхом імплантації ембріона з використанням генетичного матеріалу подружжя з метою виношування і народження дитини, яка в подальшому буде визнана такою, що походить від подружжя, як правило, на комерційній основі на підставі відповідного договору між подружжям та сурогатною матір'ю [1, с. 72]. З цього приводу влучною буде думка Коломієць А., яка визначає, що, з юридичної точки зору – це послуга з виношування і народження дитини з наступною реєстрацією немовляти, як дитини замовника послуги [6, с. 75].

Отже, перед початком здійснення програми сурогатного материнства біологічні батьки та сурогатна мати укладають договір, який за своєю природою належить до договорів про надання послуг і має регламентуватися главою 63 ЦК України. Договір про сурогатне материнство являє собою

цивільно-правовий договір, згідно з яким одна сторона приймає на себе зобов'язання надати іншій стороні послуги з виношування дитини, яка була зачата методом екстракорпорального запліднення, та народження її для подальшої реєстрації іншою стороною, а інша сторона, в свою чергу, зобов'язується прийняти та оплатити дані послуги [2, с. 62].

У різних країнах світу ставлення до застосування методики сурогатного материнства і, відповідно, законодавче регулювання правовідносин у цій сфері не є однаковим. Також на сьогоднішній день не існує міжнародного документа, який би регламентував правовідносини у цій сфері.

Вивчаючи досвід зарубіжних країн, щодо застосування сурогатного материнства, можна дійти висновку, що країни за критерієм дозволеності використання цієї технології можна поділити на такі групи:

1. Країни, в яких в силу релігійних, морально-етичних переконань сурогатне материнство заборонено (Австрія, Німеччина, Італія, Франція, Швеція, Норвегія, Швейцарія, Японія, Пакистан, Саудівська Аравія, деякі штати США (Мічиган, Нью-Джерсі, Арізона);

2. Країни, в яких заборонено комерційне сурогатне материнство (Великобританія, Канада, Австралія, Данія, Нідерланди);

3. Країни, у яких методика сурогатного материнства дозволена, але не регулюється законом (Еквадор, Фінляндія, Колумбія, Іспанія, Бельгія, Греція);

4. Країни, в яких ця технологія дозволяється та регулюється законом (Україна, Казахстан, Грузія, Вірменія, Польща, Індія, Таїланд, Південно-Африканська Республіка, більшість штатів США, а саме Каліфорнія, Іллінойс, Арканзас, Нью-Хемпшир).

В країнах, у яких методика сурогатного материнства регулюється законом, порізно визначені права генетичних батьків і сурогатної матері. Відповідно до статей 123 та ч. 2 ст. 139 СК України пріоритетними визнаються інтереси генетичних батьків і народженої дитини.

Захищені інтереси генетичних батьків і в Білорусі: відповідно до Кодексу Республіки Білорусь про шлюб і сім'ю, матір'ю дитини, народженої сурогатною матір'ю, визнається його генетична матір [8, с.104]. Як приклад можу навести два штати – Каліфорнія та Вірджинія, які дотримуються протилежних точок зору. Каліфорнія – штат, який найбільше підтримує генетичних батьків. Протилежною є позиція у Вірджинії, де всі юридичні права надаються сурогатній матері [9, с. 191].

Позитивним є досвід США у справі законодавчого врегулювання всіх аспектів реалізації програми сурогатного материнства. Три штати – Каліфорнія, Іллінойс та Невада – нещодавно прийняли нові закони про сурогатне материнство, які містять вичерпні положення щодо договорів про сурогатне материнство, прав сурогатних матерів, дітей та батьків, а також правила передачі дітей майбутнім батькам. Це законодавство може слугувати позитивним прикладом для країн, які розглядають можливість прийняття комплексного закону про репродуктивні технології, включаючи сурогатне материнство [7, с. 27].

Таким чином, необхідно подальше удосконалення національного законодавства щодо договору сурогатного материнства, яке б визначало поняття сурогатного материнства, договору сурогатного материнства, вимоги до його форми, зокрема, необхідність нотаріального посвідчення такого договору, вимоги до більш детальнішого обстеження стану здоров'я договірних сторін, в тому числі й психічного, визначало дії сторін у випадку виникнення ризикових ситуацій (народження хворої дитини, багатоплідна вагітність, випадкова смерть генетичних батьків), подальшу долю невикористаного генетичного матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Ватрас В. А. Суб'єктний склад правовідносин щодо імплантації ембріона дитини жінці із генетичного матеріалу подружжя. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*, 2002. № 4. С. 72-75.
2. Венедіктова І. В. Правове регулювання послуг з сурогатного материнства за чинним законодавством України. *Антиейджинг Антистаріння: журнал української лікарської еліти (ТОВ «Медікс»)*. Київ, 2010. № 3. С. 62-63.
3. Вонсович Х. І. Проблемні питання сурогатного материнства в Україні. *Право та державне управління*. 2013. № 1. С. 24-26.
4. Грищенко В. І. Історія створення і розвитку допоміжних репродуктивних технологій в Україні. *Медицинські аспекти здоров'я жінки*, 2008. № 4. С. 91-94.
5. Герц А. А. Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг: дис. ... д.ю.н. Львів, 2016. 421 с.
6. Коломієць А. С. Цивільно-правові відносини з сурогатного материнства. *Правовий вісник Української академії банківської справи*, 2012. № 2. С. 74-76.
7. Брашовяну А. Міжнародний досвід законодавчого регулювання питання використання репродуктивних технологій (включаючи сурогатне материнство). Київ, 2013. 60 с.
8. Оніщенко О. В. Сурогатне материнство в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 3. С. 102-108.
9. Скалецька З. С. Правовий статус сурогатної матері в зарубіжних країнах. Національний ун-т «Києво-Могилянська академія». *Наукові записки*. Київ, 2016. Т. 18: Спец. вип., ч. 1. С. 190-191.
10. Цанько І. Технології сурогатного материнства в Україні та за кордоном і участь закладів охорони здоров'я в їх застосуванні. *Управління закладом охорони здоров'я*. 2013. № 1. С. 58-65.

Ратушна О. О.,
юрист, сімейний медіатор
і приватний практик, лектор
Вищої школи Адвокатури України

ОСОБЛИВОСТІ СПРАВ ПРО РОЗЛУЧЕННЯ: ПОГЛЯД СІМЕЙНОГО МЕДІАТОРА

У своєму житті сім'ї часто зустрічаються з різними факторами, які можуть негативно вплинути на їх стабільність. Від того як будуть розвиватись та вирішуватись складні та конфліктні ситуації залежить майбутнє сім'ї. Досить часто, невирішені сімейні конфлікти в кінцевому